

STAROLOŠKA GRAŠČINA

Starološki dvorec se že na prvi pogled razodene kot stavbni kompleks z razgibano preteklostjo. Približamo se mu s severa, kjer nas pripelje pot preko nekdanjega, zdaj zasutega, tik ob deželni cesti lociranega obrambnega jarka v grajsko notranjščino. Levo od vhoda v zapornem zidu je pred nami okrogli, dvonadstropni renesančni obrambni stolp, desno je fasada osrednje grajske stavbe.

Ob vstopu na zunanje dvorišče, v nekdanje medzidje oziroma cvinger, sta na levi gospodarski poslopji, na desni pa je široko vzhodno pročelje dvorca z baročnim portalom, z dekorativno oblikovano heraldično ploščo Karla pl. Strahla. Strahlov grb je sestavljen iz dveh delov. Portal je mogoče še iz časa zadnjega Demšarja ali pa prvega Strahla. Iz ometa se vidi, da so ploščo vstavili pozneje. V desnem delu je verjetno Demšarjev grb, levi del plošče pa nosi Strahlovega. V ščitu sta diagonalno zvezdi in orokovičeni roki z mečem. Okrog ščita je krogovičje. Nad ščitom so grbovni dodatki: viteški čeladi, okraski, orlovi peruti in roka v oklepu, ki jo poznamo že iz ščita. Pod grbom je zapisana znamenita Strahlova deviza »Bleib treu Dir selbst« (Ostani zvest samemu sebi).

Skozi portal in vežo vstopimo na zaprto notranje dvorišče, nekdanj na treh straneh obdano z arkadnimi hodniki, opremljeni v notranjščini s križnimi oboki. Danes so dvoriščne arkade zazidane.

Na jugovzhodnem vogalu osrednje stavbe se nahaja mogočni, v višino petih nadstropij segajoči okrogli stolp s poldrugi meter debelimi zidovi, z novejšo razgledno galerijo na vrhu nad dekorativnim konzolnim vencem in nizko stožčasto streho.

Takoj za ovinkom pa se pokaže pred nami arhitekturno najbolj značilna sestavina grajskega kompleksa, dvonadstropni štok. Izza štoka je v zamiku na zahodni strani prizidana h grajskemu jedru baročno oblikovana, dvonadstropna, podkletena, stanovanjska stavba z rustično poudarjenimi vogali in bogato poznobaročno členjenimi okenskimi okviri. Tu je tudi manjši pomožni vhod na notranje grajsko dvorišče.

Nasproti okroglemu stolpu, na katerega smo naleteli ob vhodu, stoji na koncu nekdanjega obrambnega zidu nekoliko manjši, enonadstropni stolpič. Od tu

se je nekdanje obzidje v pravem kotu zasukalo proti zahodu, kjer se je pripelo na pritličje štoka. Tu je v obzidju urejen baročni prehod iz zunanjega grajskega dvorišča v grajski park. Danes ima ta zid le še funkcijo škarpe, v grajskem parku južno od štoka, kjer se je jarek edino še neokrnjen ohranil. Povsod drugod so ga med baročnimi prezidavami in zlasti po požaru 1787 zasuli. Danes manjka tudi ves vzhodni del mlajšega, obodnega dela grajskega utrdbenega sistema. Na njegovem mestu stoji sodobno gospodarsko poslopje.

Notranjščina grajske stavbe ponuja le malo presenečenj. Stavbno pohištvo je novejšega izvora, le pred baročnim stopniščem, stisnjenim med štok in jugovzhodni vogalni stolp, so se ohranili kamniti portali z volutasto izoblikovanimi temeni. Nekaj posebnega pa je v drugem nadstropju štoka vhod iz nekdanj arkadnega hodnika v salon. Vhod je oblikovan iz nastavka kvalitetnega zlatega oltarja iz srede 17. stoletja, z njim oplemeniteni salon pa krasi tudi štukirani okvir na stropu z motivom akantove listne kite.

Omeniti velja še figuralni viteški nagrobnik Viljema Raspa iz ok. leta 1536, ki je vzidan v pritličju zahodnega trakta in izvira s pokopališča bližnje starološke župnijske cerkve.

Južno od dvorca so ohranjeni skromni ostanki nekdanj velikopotezno zasnovanega grajskega parka, medtem ko je njegov zahodni del uničen in pozidan. Njegovo zasnovo, ki je lepo razvidna v franciscejskem katastru, je Karl Strahl takole opisal:

»Vrt je bil urejen po vzoru starofrancoskih vrtov. Imel je cvetlični parter, do katerega je držal iz stavbe lesen mostič. V gredicah partera, obrobljenih s kamni, so bili razvrščeni limonovci, lovorji in oleandri. Prek nekaj stopnic, narejenih iz ruše, si prišel v spodnji del vrta, kjer so bile na njegovi sredini grede s povrtnino, ki so jih krog in krog in poprek obrobljale in prečkale poti. Poti je obrobljala visoka, ostrorobo obrezana živa meja, iz katere so se na vogalih vzpenjale kupolasto prirezane bukve. Ob tem labirintu je bila večja, tudi iz prirezanega drevja oblikovana senčnica z različnimi potkami in majhnim prostorom na sredi. Poleg tega okrasnega vrta je bil sadovnjak, sredi njega pa je stala lesena hiška, v kateri je prebival vrtnar. Na koncu sadovnjaka je bil steklenjak in za njim pristava.«

Kot najpomembnejši del parka se je ohranil star gabrov drevored z opustelim rondojem na sredi. Uvaja ga dvoje, na visoka piedestala postavljenih ženskih poprsij iz peščenjaka, baročnima mojstrovinama neznanega avtorja, ki opredeljujeta nastanek tega dela parka v prvo polovico 18. stoletja. Kot novejši parkovni motiv omenimo še Marijino znamenje z zanimivim baročnim reliefom, predstavljačim Beg v Egipt, vzidanem v podstavku. Žal o nekdanjem baročnem steklenjaku jugovzhodno od dvorca ni več sledu.

STAVBNA ZGODOVINA

Stavbno zgodovino dvorca je v danih okoliščinah ta hip možno le skicirati. O prvotnem freisinškem dvoru v današnji zasnovi ni več sledu, vendar pa v čas pred potresom dokaj zanesljivo lahko postavimo obodno zidovje grajskega jedra s »hišo« na severni strani in mogočnim okroglim stolpom na jugovzhodni strani, vendar sprva brez povezovalnih hodnikov na dvorišču. To potrjuje predvsem njegova zasnova, ki je še tipično poznogotska, žal pa se druge prvine iz tega časa niso ohranile.

Danes težko ocenimo, v kolikšni meri je bila po potresu leta 1511 potrebna obnove opisana grajska zasnova, upravičeno pa sklepamo, da popotresne posege na stavbi lahko povežemo z imenom Balthasarja Siegesdorfa. V njegovem času, torej v tretjem desetletju 16. stoletja, so domnevno kar dvakrat pomembno dopolnili prvotno zasnovo.

Na južni strani so pozidali novo bivalno stavbo, gosposki štok, v katerem so pozneje uredili salon, hkrati pa so na južni in vzhodni strani obdali dvorišče z arkadnimi hodniki, ki so omogočili neposreden dostop do vseh grajskih sestavin. Takšno časovno opredelitev štoka in arkadnih hodnikov potrjujeta tako oba značilna, na kamnite konzole oprta pomola na štoku kot tudi oblika stebrov, ki v pritličju opirajo arkade in ne morajo zatajiti svojega pozno gotskega izvira.

Obnovljeni dvorec je močno povečal stanovanjsko udobje, ki ga je nudila grajska stavba, ni pa mogel ob nevarnosti učinkovito zavarovati njegovih prebivalcev. Zaradi tega so se njegovi takratni lastniki že pred sredino 16. stoletja odločili, da ga bodo obdali z novim, sodobnim obzidnim obročem. Tako je nastal obrambni sistem, ki je oklenil grajsko jedro in bil na vseh štirih straneh zavarovan z globokim vodnim jarkom, ki se je napajal v bližnjem potoku. Dokaj visoko obzidje je bilo na treh straneh okrepljeno z okroglimi stolpi, četrtega na jugozahodnem vogalu je nadomestil obrambni pomol. Takšna regularna, tipično renesančna obrambna zasnova je bila tisti čas značilna, saj so takrat na podoben način poleg mest in gradov skušali zavarovati tudi manjša naselja in cerkve.

Od opisanega renesančnega obrambnega sistema sta danes ohranjena le še okrogla vogalna stolpa s povezovalnim obzidjem na vzhodni strani dvorca, nezasut pa je ostal jarek na njegovi južni strani.

Grajska zasnova v naslednjih dveh stoletjih ni doživela bistvenih sprememb, le na zahodni strani so v renesančnem obdobju prislonili k grajskemu jedru nov stanovanjski trakt, ki pod svojo baročno preobleko še razkriva starejše prvine-značilen je na njegovi ožji, južni stranici izluščeni okvir prvotnega okna iz tega časa. Zdi se, da požar leta 1787 na dvorcu ni pustil globljih sledov. Popravili so pač, kar je bilo treba.

Pomembnejše posege pa je doživel šele po letu 1790, za časa Jožefa Demšarja, ko so ob stari arkadni hodnik na vzhodni strani prislonili nove slope, ga tako razširili in v nadstropjih izzidali v bivalni trakt s po dvema sobama v vsakem nadstropju, trakt pa so opremili tudi z novim rustičnim, še baročno občutenim portalom.

Bistveno se je podoba dvorca spremenila šele v letih 1856/57. Njegov takratni lastnik Edvard pl. Strahl je dal na severni strani zasuti obrambni jarek, obenem pa odstraniti ves zahodni del grajskega kompleksa z obzidjem in prislonjenimi stavbami vred.. Takrat so podrli tudi mali okrogli obrambni stolp na severozahodnem vogalu in zasnove ter ostanke že prej napol porušenega pomola, ki je sklepal jugozahodni del obzidja. Manjše prezidave je takrat doživela tudi osrednja grajska stavba. V arkade so v obeh nadstropjih vstavili okna, nekaj prostorov v zahodnem delu dvorca so predelali v sobe.

To bi bili na kratko vsi posegi, ki so si sledili vse od njenega nastanka dalje. Sklenemo naj jo s podatkom, da so šele po letu 1930 zazidali dvoriščne arkade v pritličju in tako tudi tu opredelili njeno današnjo podobo.

STAROLOŠKI GRAŠČAKI

Dvor freisinškega škofa v Loki - Curtis sua Lonca se prvič omenja leta 1074, leta 1202 pa se v neki freisinški listini ne govori več o dvoru, pač pa je beseda že o gradu v Loki - mišljen je Wildenlack.

V borbi proti upornim podložnikom, se je mogel škof trdno opreti tudi na svoje nameščence, ki so bili hkrati freisinški vazali in so se kot zemljiški gospodje nad določenim ozemljem znotraj loškega gospostva borili tudi za svoje neposredne koristi.

Prav posebno je v zvezi z uporniškimi gibanji na loškem ozemlju povezan dvig rodbine Siegesdorfarjev, katere člani so bili v usodnih letih trdna opora freisinškemu škofu Filipu in so ostali v njegovi službi še naprej vse 16. stoletje.

Eden izmed njih je bil tudi Balthazar Siegesdorf. Bil je graščak na Starem gradu, kaščar in končno oskrbnik nad loškim gospostvom. Oprt na službeni položaj in na svoje sodelovanje pri zatiranju kmečkega upora je Balthazar širil svojo posest. Leta 1517 mu je pripadala starološka graščina, ki ji je škof na začetku le previdno odstopal razne pravice. Baltazar Siegesdorf je starološko graščino kmalu utrdil z obzidjem in jarkom. Leta 1521 je bila združena kot freisinški fevd v starološko graščino s pripadajočim poljem vrsta domcev v Stari Loki in Binklju, Veštru, Trnju, Žabnici in Hosti, dalje nekaj travnikov, gozd na Lubniku ter dve cajnarici v Podnu v Stari Loki. V naslednjih letih se je starološka posest še povečala in to deloma s kmetijami, ki so nekoč pripadale rodbini Liembergerjev.

V težnji, da pridobi dosmrtno podeljeno posest trajno za svojo rodbino, je leta 1528 dosegel s škofom delno zamenjavo. Škofu je prepustil 7 hub v Zmincu, za to pa je pridobil 4 hube v Vincarih skupno s tamkajšnjim grajskim vrtom, dalje 3 hube v Stari Loki in 1 hubo v Binklju. Škof si je čez to posest izrecno pridržal pravico do sodstva in tlake.

Balthazar je skušal pridobivati posest tudi na cerkvenih zemljiščih. Zelo značilna je bila zamenjava, ki jo je dosegel z Antonom Prešernom, kaplanom v starološki župni cerkvi. Brez vednosti patriarha in freisiškega škofa kot fevdnega je kaplan izročil Baltazarju pet kajž in 1 hubo v zameno za polje v obsegu ene dnine. Škof je ostro nastopil proti zamenjavi in zahteval, da se imetje vrne prvotnemu namenu, k čemur naj pripomoreta s posredovanjem tudi loški oskrbnik in kaščar. Uspeh posredovanja iz virov ni razviden.

Freisinškemu škofu utrjevanje starološkega gospostva nikakor ni šlo v račun. Zato se ni čuditi poskusu, po katerem naj bi škof Baltazarju dosmrtno odstopil v oskrbo klevevško gospostvo na Dolenjskem, Baltazar bi bil pa pripravljen škofu prepustiti svoj dvor v Stari Loki z obzidjem in jarkom ter drevesnico pri pristavi. Vendar do uresničitve tega načrta ni prišlo.

Ko je Baltazar leta 1529 umrl se je škof zavedal, do kakšnih zapletov utegne priti. Na to kažejo instrukcije odposlancem, v katerih jim naroča, naj drže Baltazarjev reverz v tajnosti, da dediči ne bi zvedeli, kaj vse je Baltazar dobil. Vsa posest starološkega gospostva se je delila na dediče (imel je pet hčera), ki so bili leta 1553 pripravljeni škofu prodati starološki dvor. Škof tudi te prilike ni izrabil, kljub kaščarjevemu nasvetu, da bi kazalo ponudbo sprejeti, kajti kdo ve do kakšnih nevšečnosti utegne priti tako zaradi lova in ribolova kot drugih vprašanj, ki bi jih moglo sprožiti tik pred mestnim obzidjem razvijajoče se starološko gospostvo.

Obseg starološkega gospostva izkazujeta urbarja iz let 1534 in 1540. Posestno stanje se med tema letoma ni bistveno spremenilo. Leta 1540 je spadalo pod gospostvo 27 hub, 45 kajž in nekaj desetnin.

Baltazarjeva dediščina se je razdelila na petine, ki so bile priključene dotakratnim posestvom posameznih Baltazarjevih zetov. Sedež graščine je po Katarinini smrti pripadel zetu Andreju Lambergarju, ki je ta sedež leta 1542 prodal

svaku Viljemu Raspu, ki je z dedovanjem in tudi trgovanjem svoje imetje znatno povečal. Za Viljemovih naslednikov imetje ni več napredovalo. Ko ga je Viljamov sin razdelil med sinova Viljema in Jurija, se je posest starološke graščine začela rahljati. Po podatkih iz imenjske knjige je Jurij dal leta 1595 prepisati svoj delež pri starološki graščini na loškega meščana Mihaela Paplerja, ki je pridobil leta 1618 od Viljema Raspa še drugo polovico. Leta 1634 je Mihael Papler starološko graščino prodal Juliu Scarlichiju.

Podatek iz 1630, ki opisuje starološki grad, nazorno nakazuje takratno moč gospostva. V gradu je bilo urejenih mimo lepo pobarvane dvorane in dveh posebnih sob za gospode in treh za gospe še 15 kamer, ena soba za služinčad in ena soba ob vratih. Grad je premogel dve kuhinji, 7 kleti, 3 velike žitne kašče, konjski hlev z 8 konji, kravji hlev, stolp in ječo. Poslopje na pristavi je bilo deloma zidano, deloma leseno. Letno so nakosili za 250-270 voz sena in 46-60 voz otave. Na pristavi je bilo mogoče rediti 50 glav živine. Grad je obdajal jarek, kjer so gojili vrsto rib. Samo izgradnja jarka je veljala več tisoč goldinarjev. Graščini je bilo tedaj podložno le še 8 hub in 26 kajž.

S starološkim gospostvom je bil freisinški škof v neprestanem sporu. O prepirih beremo že leto po Baltazarjevi smrti. Kljub določbi, da je škof ob zamenjavi leta 1528 obdržal pravico do tlake, se omenjeni podložniki na poziv loškega oskrbnika niso odzivali, češ da jim to prepovedujeta Baltazarjeva zeta. Pravi kamen spotike pa je postajalo vprašanje Formacharjeve rodbine, ki je bila naseljena na hubi poleg starološke graščine. Hubo je vezala dolžnost vzdrževati težkega konja za borbo in so jo Freisinški ocenjevali kot nekaj dvor, medtem ko so starološki zastopali stališče, da je Formacherjeva huba vključena v starološko gospostvo. Spor se je vlekel dolga desetletja in se je zaključil šele leta 1582 s poravnavo, po kateri je bil tako imenovani Farmacherjev dvor priznan loškemu gospostvu, ki pa je bilo dolžno lastniku staroškega gospostva plačati 1500 gld.

Raspi so sodili med najbolj odlične zagovornike spoštovanja deželnih svoboščin. Do izraza so prihajali v času ostrih verskih bojev, ko so Raspi podpirali luteranstvo in ščitili luteranske loške izgnance. Nasprotovanja so se kazala pri vprašanju pravic do pobiranja desetini.

Kakšni so bili medsebojni odnosi kaže primer, ko je loški zemljiški gospod očital Paplerju, da hoče izsiliti spor, ko je nameraval postaviti zunaj gradu zidana vrata, s katerimi bi zaprl loškim podložnikom v Stari Loki pot do edinega studenca na Fari. Spor se je tako zaostрил, da je dal loški oskrbnik zmetati v jarek vse za gradnjo pripravljeno gradivo.

Starološka graščina je sredi 17. stoletja še vedno pripadala rodbini Scarlichijem. Da gospodarji starološke graščine niso bili preveč trdni, kaže podatek po katerem je imel celotno posest nekaj časa v zastavi loški meščan Lukančič. Gospodarska moč Lukančičev je temeljila predvsem na železarstvu. Posestvo se je znova utrdilo, vendar le za kratek čas. Zamenjalo je še nekaj lastnikov in se znašlo leta 1755 na dražbi, ko je prešla v roke trgovca s platnom Matevža Demšarja. Sredi stoletja je spadalo pod graščino 5 hub in 29 kajž v Stari Loki, 1 huba v Žabnici in le še dve hubi in 1 kajža zunaj loškega deželskosodnega gospostva.

STRAHLI IN NJIHOVI PREDNIKI

Rodbina Demšar izhaja iz Gorenje Žetine v Poljanski dolini. Matija Demšar je s prodajo lanu in gostinstvom zelo obogatel. Njegov sin Matevž Demšar je leta 1755 kupil gospostvo Stara loka in se z družino preselil v grad. Za svojega dediča je določil drugega sina Jožefa. Jožef Demšar iz prvega zakona ni imel otrok, kot

vdovec pa se je v nunskem samostanu spoznal z dekletom iz plemiške družine Hohenwarth in se z njo poročil. Odtod začetek po materi plemenite družine Demšarjev. V zakonu se je rodilo devet otrok, trije sinovi in šest hčera. Umrl je leta 1798. V starološki posesti ga je nasledil sin Jožef, ki je polnopravno prevzel posest šele po polnoletnosti leta 1814. Ta je bil slab gospodar in je leta 1819 posestvo prodal svaku Frideriku Anzelmju Strahlu, ki je bil poročen s Terezijo Demšar po materi pl.Hohenwarth.

Friderik Anzelm Strahl (1784-1821) je bil doma iz Erfurta v Nemčiji. Postal je oficir v avstrijski vojski. V vojni s Francozi je bil leta 1809 težko ranjen. Leta 1817 se je upokojil in se vrnil v Staro Loko in začel obnavljati in urejati grad. Vendar je bolehen in slaboten že leta 1821 umrl. Leta 1829 je umrla tudi žena Terezija, ki je posestvo zapustila mladoletnima otrokoma. Njun varuh je postal materin brat Franc Ksaver Demšar.

Anton Edvard Strahl (1817-1884) je verjetno po stričevem zgledu postal pravnik. Po končanem študiju se je zaposlil pri deželnem sodišču v Ljubljani, da bi bil blizu svoje posesti v Stari Loki. Posestvo so v posameznih obdobjih upravljali zakupniki, zato je posest nazadovala, propadala in se zadolževala. Po poroki s Cecilijo pl.Petteneg je moral Strahl po takratnih pravilih zaradi sorodstva v službo drugam. Leta 1868 se je upokojil in se popolnoma posvetil posestvu in sinu. Kljub nemški usmerjenosti je prevajal Prešerna in sam pesnil v nemškem jeziku. Načrtoval je izdajo knjige o umetnostni obrti. Najpomembnejša Edvardova dejavnost je bilo zbirateljstvo muzealij in slik. Nekaj slik je bilo v gradu že od grajskih prednikov, nekaj jih je podedoval po stricu, ostale pa je kupil od znanega starinarja, poznavalca umetnin in umetnostnega zgodovinarja dr. Aleksandra Volpija, od podobarja Karla Gotzla in od starinarjev v Ljubljani. Slike mu je restavriral slikar Pavel Kunl. Pri nakupu in zbiranju slik mu je pomagala gospodinja Ivana Struppi, ki je bila v sorodstvu z družino podobarjev Gotzli. Umrl je leta 1884, star 67 let. Pokopali so ga v Ljubljani, saj je bil ljubljanski meščan, nekaj časa ljubljanski občinski odbornik in deželni poslanec, namestnik deželnega odbornika barona Wurzbacha. Po določilih iz testamenta Karla Strahla je Narodna galerija v Ljubljani leta 1937 dala prekopati trupli Edvarda in Cecilije Strahl in ju prepeljala na starološko pokopališče.

Karel Strahl (1850-1929) je kmalu ostal brez matere. Zanj se skrbela grajska gospodinja Ivana Struppi. O vsem je odločal oče, še celo pozneje po sinovi polnoletnosti. Po očetovem zgledu je postal pravnik. Leta 1886 se je poročil z Mimi pl.Lehmann, vendar ga je žena kmalu po poročnem potovanju zapustila za 23 let. Ko je bil leta 1892 imenovan za svetnika deželnega sodišča v Ljubljani, se je spet bolj posvetil starološki posesti, posebno po potresu leta 1895, ko je prezidaval graščino. Po upokojitvi leta 1899 se je za stalno preselil na Faro. Postal je pravi kmet. V vasi in v občini so ga imeli radi. Povsod je rad nesebično pomagal. Ustanovil je starološko gasilsko društvo in bil pobudnik vaškega vodovoda. Leta 1905 je na potoku ob gradu zgradil vodno napravo, ki je poganjala žago, slamoreznicu in mlatilnico. Zaradi nestalnega potoka se naprava ni obnesla. Nekateri ostanki so vidni še danes.

Kmalu po smrti gospodnje se je vrnila žena. Po njenih zamislih so preuredili grajske sobane in zbirke. Zaradi nje je opustil kmetovanje. Živino so prodali, zemljo je dal v zakup. Med prvo svetovno vojno je bil enak med enakimi. V gradu so nastanili vojaško moštvo s pratežem in konji. Sam je rekel, da je občinski moker. Ker je bil Strahl Nmec, so ga nekateri celo strašili, da bi zapustil Kranjsko. Narodna vlada mu je za nekaj časa celo ustavila pokojnino, ki jo je dobil leta 1920 nazaj s posredovanjem dr.Trillerja in dr.Tavčarja.

Ostareli Strahl se je lotil popisa zbirke in arhiva in sestavil katalog grajske umetnostne dediščine. V njem je popisal nad 1000 slik in grafik, tu pa je bilo tudi dragoceno pohištvo in dosti drugih starin. Šlo je za takrat najbogatejšo zbirko umetnin na Kranjskem, ki je poleg del domačih avtorjev obsegala tudi pomembna dela tujcev. Dele zapuščine hranijo Narodni muzej, Etnografski muzej in Arhiv RS Slovenije v Ljubljani. Veliko predmetov so dobili sorodniki ali pa so bili prodani na dražbi leta 1930.

V oporoki je imel zadnji Strahl zelo realne poglede na konec graščine. Takole je zapisal: «Na drugi strani pa želi nečak moje pokojne soproge pridobiti starološko graščino, akoravno sem mu opetovano povedal, da je starološki grad silno draga ljubica, ki ne doniša nobenih dohodkov, pač pa povzroča s svojim vzdrževanjem stroške, ki redno presega dohodke. Tudi misel mojega nečaka, da bi se dal porabiti starološki grad kot sanatorij, se je izkazala kot neizvršljiva, ker stoji grad pregloboko v dolini, ter prah po cesti, vedno zvonjenje in pokopališče, ki je ločeno od gradu le po cesti, izključuje vsako uporabo za sanatorij.»

Grad s pripadajočimi okoliškimi zemljišči je prevzel eden od dedičev, Hugo pl. Vestenek. Tega je skupaj z ostalim, še neprodanim inventarjem, slikami in predmeti, z rodbinskimi slikami, ki so bile ves čas v gradu, prodal Francu Dolencu, veleposestniku in veletrgovcu z lesom v Stari Loki. Ta je poskrbel, da sta Narodni muzej oziroma Narodna galerija pridobila še dragocene portrete grajskih družin.

DOM SLEPIH V STARI LOKI

Leta 1933 je grad kupilo društvo Slepih in s tem je kompleks dobil novo namembnost.

V domu je pred vojno živelo 30-40 oskrbovancev. Moški so se ukvarjali s ščetkarstvom, ženske pa s pletenjem. Pred vojno so nastali že zametki knjižnice v Braillovi pisavi. Zavod je imel tudi nekaj posesti za pridelovanje hrane. Leta 1944 so se morali oskrbovanci preseliti v starološko župnišče, ki je bilo po izselitvi dekana Mraka prazno. Tu so bili do jeseni 1945, ko so grad spet usposobili za bivanje. Po 2. svetovni vojni so s pomočjo rojaka dr. Antona Kržišnika dobili dovoljenje, da iz obstoječega cvetličnjaka zgradijo nove delavnice. Leta 1950 so ustanovili šolo za učence v gospodarstvu, ker so se gojenci učili ščetkarstva, pletarstva in izdelave metel. Dom slepih se je razvijal naprej in leta 1963 postal Center za rehabilitacijo in varstvo slepih Slovenije, ki je obsegalo območje cele Slovenije in je imelo nalogo, da poklicno usmerja oziroma usposablja slepe in slabovidne državljane, jim posreduje zaposlitve in nudi vso oskrbo koristnikom zavoda. Vzgojno izobraževalni oddelki so usposabljali za poklic administratorja, telefonista in kvalifikacije v kovinski, mizarski in tradicionalnih obrteh za slepe - metlarski in ščetarski stroki.

Delovni in bivalni pogoji so bili v starih poslopih doma omejeni, zato je bilo potrebno razmišljati o rešitvi tega problema. V okviru celotnega projekta novega centra so zgradili nove objekte: šolo za slepe in slabovidne, internat, telovadnico z bazenom in stavbo oskrbnega dela za starejše občane. Pomanjkanje proizvodnih prostorov so rešili leta 1991, ko so ob severozahodnem delu starega proizvodnega trakta zgradili mogočno proizvodno poslopje, ki se je zadovoljivo vključilo v ostali gradbeni kompleks in ne izgleda preveč tovarniško. Center je danes enovita organizacija s tremi oddelki: srednjo šolo, proizvodnjo in oskrbnim oddelkom. Od leta 1979 delujejo v okviru Centra tudi delavnice pod posebnimi pogoji, kjer z delovno terapijo pomagajo pri varstvu in zaposlitvi umsko težje prizadetih oseb.

POŠTNI MUZEJ

S preselitvijo oskrbnega dela v novi dom je ostal grad prost. Že nekaj let je v njem Poštni muzej, razna društva in druge dejavnosti.

Poštni muzej Slovenije deluje v okviru Tehničnega muzeja Slovenije. Postavitev zbirk je zasnovana tako, da vodi obiskovalca po razstavljenih arheoloških najdbah, arhivskih virih, poštnih zemljevidih, ohranjenem slikovnem gradivu, maketah in originalnih eksponatih sledi razvoju prenosa sporočil in raznih pošilk od prazgodovine pa vse do današnjih dni.

ZAKLJUČEK

To bi bilo zelo na kratko vse o Strahlovem gradu. Po svoji dolgi in živahni zgodovini moramo ugotoviti, da grad sedaj spi. Tudi z odprtjem Poštnega muzeja grad ni zaživel tako, kot je bilo pričakovati. Kaj storiti za vrnitev življenja v grad. Moj predlog je, da bi morali zapolniti prazne sobane z muzejskimi eksponati in začeti načrtno voditi turistične skupine tudi v ta konec Škofje Loke. V ta projekt bi se morali poleg Turističnega društva Šk. Loka vključiti tudi Lokalna turistična organizacija Blegoš, Občina Škofja Loka in nenazadnje tudi Muzeji Slovenije.

Seveda bi bilo potrebno urediti tudi okolico. To pa bi bil mogoče z nagradnim razpisom tudi zanimiv izziv za osnovnošolsko oziroma srednješolsko mladino.

LITERATURA

- Knjiga hiš v Škofji Loki III - France Štukl
  - Grajske stavbe v osrednji Sloveniji - Ivan Stopar
  - Škofja Loka in Loško gospostvo - Pavle Blaznik
  - Kronika župnije SV. Jurija - Alojz Pavel Florjančič
-